

ONLINE KÖZVETÍTŐ TANFOLYAMOK AZ OMIKK-BAN*

Novák Teréz – Roboz Péter

Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár

Bevezetés

1985 a magyarországi online információkeresés hatodik, az üzemszerű online szolgáltatások negyedik éve volt. Ebben az évben indult meg – magyar nyelven – a rendszeres, szervezett online közvetítői képzés is. A tanfolyamok megszervezésére az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK) mint a hazai online szolgáltatások központi intézménye vállalkozott.

Az alábbiakban röviden összefoglaljuk e tanfolyamok tematikáját és menetét, beszámolunk a tapasztalatokról, és felvázoljuk az elképzeléseinket az online oktatás jövőjéről.**

Mi indokolja a tanfolyamokat?

Az utóbbi években a külső felhasználók részére online szolgáltatásokat üzemszerűen nyújtó információs intézményeken (pl. OMIKK, Agroinform, Ipari Informatikai Központ, Orvostudományi Információs Központ és Könyvtár) kívül egyre több vállalat, kutatóintézet, egyetemi könyvtár rendezkedett be saját célú online keresésre. *Válasz György* áttekintő közleményében [1] olvashatjuk, hogy az OMIKK-Technoinform és a magyar INIS Központ 31 olyan intézményt tart nyilván Magyarországon,

ahol egy vagy több saját jelszó és saját berendezések birtokában végezhetnek online keresést. Ezenfelül tudomásunk van róla, hogy számos további hazai szervezet kíván önálló online irodalomkutató bázist kiépíteni. A trendet örömmel üdvözljük, mert meggyőződésünk, hogy a szakmai információszerezésnek ez a leghatékonyabb, leggazdaságosabb útja-módja.

Az online irodalomkeresés azonban csak szakavatott mesterek kezében lehet hatékony erőforrás. Az amatőr szintű, szakképzetlen keresés nemcsak az e célra rendelkezésre bocsátott, korlátozott devizakeret pazarlásához vezet, hanem az új információs technikával barátkozó műszakiakból is ellenérzést válthat ki. Ezt a nemzetközi tapasztalatok is igazolják, pl. [2, 3].

E tétel elfogadása után adódik a következő kérdés: ki legyen a képzett online kereső, az információk végfelhasználója-e vagy egy e célra specializálódott, hivatásos közvetítő személy? A kérdéstről a szakirodalomban is folyik a vita [4, 5, 6]. Megválaszolására mindmáig nem egyértelmű. A magunk részéről – határesetekben – el tudjuk képzelni, hogy a végfelhasználó vállalja a betanulás fáradságát, és elég gyakorlatot szerez ahhoz, hogy egy-két adatbázisban saját céljára keresést végezzen. Ez olyan munkakör esetén lehet hasznos, amelyben gyakran kell információkat keresni, amelyben a mindennapos információszerezés a kutatómunka elválaszthatatlan része és feltétele. Magyarországi viszonyok között azonban inkább azt tartjuk tipikusnak (és ez is az általános hazai gyakorlat), hogy a kisebb-nagyobb vállalati, kutatóintézeti, egyetemi közösségek egyetlen online közvetítő szakembert nevelnek

* A szerzők köszönetüket fejezik ki *Bencze Dénesnek*, a SZTAKI osztályvezetőjének a technikai segítségnyújtásért. Köszönet illeti *Mátyán Gyulát*, az OMIKK oktatási és módszertani osztályának vezetőjét és több munkatársát, valamint az OMIKK számítóközpontja két munkatársát, *Galambos Jenőt* és *Mnyercán Sándort* az online keresési szimuláció külföldi változatainak kidolgozásában nyújtott segítségéért.

** A TMT hasábjain tanfolyamaink hírek formájában egyébként már szóba kerültek (TMT, 11. sz. 1984. p. 472. és TMT, 5. sz. 1985. p. 249–250., Online. Hírek rovat).

ki, aki a közösség valamennyi végfelhasználója számára jó hatásokkal tud keresni. Így fokozatosan vállalati, regionális stb. online központok keletkezhetnek, ahol nemcsak a szellemi potenciál koncentráldik, hanem az online kereséshez szükséges nyomtatott segédletek szintén összegyűjthetők. Itt az ismeretek szinten tartása és a segédletek naprakészen tartása is egyszerűbb volna, a szervezési gondok pedig egy kézben összpontosulnának.

Az online kereséshez szükséges szakismeretek megszerzésének egyik, kétségtelenül elegáns módja a külföldi szolgáltatóközpontok tanfolyamain való részvétel. A jól ismert valutáris nehézségek miatt erre alig van lehetőség. Szervezett közvetítőképzés hiányában Magyarországon eddig szinte az egyetlen lehetőség az önképzés volt, a szakkönyvek, a szolgáltatóközpontok és az adatbázis-előállítók kézikönyveinek tanulmányozása.* Ez sokszor több száz oldalnyi angol nyelvű és új fogalmakkal telítődött szöveg aprólékos elsajátítását kívánta meg. És ez még csak a kezdet volt, mert az ismeretek készséggé válójában csak a rendszeres keresés gyakorlatában fejlődnek. Nem megfelelő előképzettség esetén a gyakorlati munka közben fizetett "tandij" sok száz dollárt emészthet fel.

Az OMIKK közvetítő szakemberei 1982 óta a legkülönbözőbb tudományos, műszaki, gazdasági témakörökben és több (jelenleg már nyolc) szolgáltatóközponton keresztül végzett rendszeres online kereséssel, valamint az állandó továbbképzés révén rengeteg tapasztalatot, ismeretanyagot gyűjtöttek össze. Úgy gondoltuk, célszerű lesz, ha ismereteinket tanfolyamokon és a hozzájuk készített magyar nyelvű jegyzetekben adjuk át a majdani közvetítő kollégáknak, s ezáltal az ország szűkös valutakeretéből rendelkezésre bocsátott összeg a vele hatékonyan gazdálkodni tudó, szakképzett közvetítők kezébe kerül. Fontosnak tartottuk, hogy az addig csak angolul hozzáférhető ismeretek magyar nyelven is megjelenjenek, a speciális online információkeresési fogalmakra pedig egységes magyar terminológiát próbáljunk meg kialakítani.

E megfontolások készítettek bennünket arra, hogy a már meglévő és a jövőben megalakuló vállalati, intézeti, regionális stb. online központok közvetítő szakembereinek képzését kezdeményezzük. Tanfolyamainkon félig vagy teljesen hivatásos

online kereső szakemberek, más szóval: a közvetítők alapképzésére vállalkoztunk, nem pedig a felhasználók oktatására. Az utóbbi egészen más jellegű feladat, elsősorban propagandisztikus előadásokat, bemutatókat kíván abból a célból, hogy minél többen ismerjék és kedveljék meg az információszerezés e korszerű módját. Fontossága elsődrendű, mi magunk is rendszeresen tartunk a majdani végfelhasználóknak előadásokat konferenciákon, egyetemeken, üzemekben, sőt azt hirdetjük, hogy az egyetemi hallgatóság körében és más szakmai körökben a jelenleginél szervezettebben és kiterjedtebben kellene előkészíteni a jövő információfogyasztóit. E közleményben azonban az *online közvetítői tanfolyamokról*, szakemberképzésről van szó.

A tanfolyamok résztvevői

1985-ben három tanfolyamot tartottunk. Először az év elején hirdettünk meg egyet, azonban a jelentkezők nagy száma miatt két csoportot kellett szerveznünk, mégpedig a jelentkezési lapok alapján egy kezdőt és egy "haladó"-t (a némi online gyakorlattal már rendelkezőkből). A harmadik tanfolyamot 1985 őszére hirdettük meg, ide is többen jelentkeztek a vártnál, de nem annyian, hogy két csoportot kellett volna indítani.

Mindhárom tanfolyamon ugyanannyian, 28 — 28-an vettek részt (ez részint a szervezésből, részint véletlenszerűen adódott). A hallgatók szervezettípus szerinti összetételét az 1. táblázat mutatja. A táblázatban "iparvállalat"-on termelő- és tervezővállalatot értünk, a vállalati szintű fejlesztő intézményeket a "kutató-fejlesztő intézmények" kategóriájába soroltuk.

1. táblázat

Az online közvetítői tanfolyamok résztvevőinek megoszlása

Szervezettípus	1. tanfolyam (kezdő)	2. tanfolyam (haladó)	3. tanfolyam
Iparvállalat	10	14	18
Kutató-fejlesztő intézet	6	13	5
Egyetem, főiskola	7	1	2
Információs intézmény	5	—	3
Összesen:	28	28	28

A részvételi díj a két első tanfolyamon 4000, — Ft, a harmadikon 7500, — Ft volt. Mindhárom tanfolyamon a díj magában foglalta a jegyzetek árát is, a harmadik tanfolyamon pedig az egy-egy órás egyéni online keresési gyakorlat költségét is.

* A teljesség kedvéért meg kell említenünk két — korlátozott — hazai lehetőséget:

- ◆ az ELTE kétéves posztgraduális információs szakán okleveles szakinformátor-képzés folyik,
- ◆ az MTA Központi Kémiai Kutató Intézete speciális online tanfolyamokat szervez a Chemical Abstracts adatbázisnak CAS Online rendszeren, a szerkezeti képletek alapján történő keresésről.

A tanfolyam tematikája és segédletei

A két első tanfolyam 48 órás volt: januártól áprilisig minden hónapban két-két egymást követő napon tartottak az előadások, napi hat órában. Tehát egy-egy tanfolyamra nyolc munkanap jutott, négy hónapra elosztva.

A harmadik tanfolyam 42 órát vett igénybe, októberben és novemberben három, ill. négy napot. Közben október folyamán egy hét jutott az egyéni gyakorlatokra (fejenként egy óra).

A tanfolyamok előadói az OMIKK számítógépes irodalomkutatói szolgáltatásának közvetítő szakemberei és bizonyos témakörökben (orvostudomány, mezőgazdaság, szabadalmak) az OMIKK-ban szerzhetőnél nagyobb gyakorlattal rendelkező meghívott külső előadók voltak. A gyakorlatokat az OMIKK munkatársai vezették. Az előadások tematikai beosztása a 2. táblázatban látható.

A tematika a legfontosabb online szolgáltatóközpontok parancsnyelvének ismertetésére és a tapasztalatok szerint leginkább használatos adatbázisok csoportjainak rövid bemutatására összpontosított. A tanfolyam bevezető előadása részletesen foglalkozott az online keresés alapfogalmaival, az adatbázisok és szolgáltatóközpontok fogalmával és létrejöttével, a rekordok fogalmával és felépítésével, a különböző indexek szerkezetével és szerepével, a pa-

rancsnyelvek fő jellemzőivel. Ezenkívül szólt az online stratégia megalkotásáról és a keresési lépésekről, miközben kiemelte a logikai és helyzeti operátorok használatát és a tezauruszok szerepét. Végül az online keresés technikai feltételeiről esett szó benne.

A parancsnyelvek közül a legrészletesebben a Dialog rendszerét mutattuk be, mivel világszerte és Magyarországon egyaránt ez a legnépszerűbb. Éppen a tanfolyamok idején vezették be a DIALOG2 parancsnyelvet, a Dialog továbbfejlesztett változatát, amelynek jellemzőit beépítettük mind az előadásokba, mind a jegyzetbe.

Egymáshoz kapcsolódva ismertettük a Data-Star és az INIS rendszer igen hasonló, ún. STAIRS típusú parancsnyelvét. Két további rendszer parancsnyelvével kisebb óraszámokban foglalkoztunk, mivel ezek Magyarországon általánosan nem terjedtek el, viszont néhány, csak ezeken a rendszereken keresztül elérhető, ún. exkluzív adatbázis miatt a résztvevők egy része érdeklődött irántuk. Az SDC-Orbit rendszer elsősorban a gyógyszer- és a kőolajipar részére tartalmaz nélkülözhetetlen adatbázisokat (RINGDOC, VETDOC, PESTDOC, Biotechnology, ill. APILIT, APIPAT, TULSA). A Pergamon InfoLine rendszer ismertetését a RAPRA, PIRA, INPADOC és néhány építészeti adatbázis indokolta.

2. táblázat

Az online közvetítői tanfolyamok tematikája

Előadó(k)	Téma	Óraszám	
		1-2. tanf.	3. tanf.
Roboz Péter—Válás György (OMIKK)	Az online keresés alapfogalmai	5	5
Hittig Gusztáv (IPIK)	Az online keresés technikai feltételei	1	1
Válás György	A Dialog rendszer parancsnyelve és adatbázisai	6	6
Roboz Péter	A Data-Star rendszer parancsnyelve és adatbázisai	4	4
Roboz Péter	Az INIS adatbázis és online keresése	2	2
Novák Teréz (OMIKK)	A Chemical Abstracts adatbázis és keresése a Dialog és a Data-Star rendszeren	6	3
Novák Teréz	A Predicasts adatbáziscsalád és néhány egyéb gazdasági adatbázis	3	2
Válás György	Néhány kiemelt műszaki, természettudományos és multidiszciplináris adatbázis	4	3
Borsy Tamás (OIKK)	Orvosi adatbázisok, különös tekintettel a Medline adatbázisra	3	2
Vámos György (Agroinform) —Vadász Ágnes (MÉM)			
Növényvédelmi és Agrokémiai Központ)	Mezőgazdasági és élelmiszeripari adatbázisok	2	2
Válás György	Az SDC-Orbit rendszer parancsnyelve és adatbázisai	5	5
Novák Teréz	Az APILIT és APIPAT kőolajipari adatbázisok	1	1
Sándori Zsuzsa (Kőbányai Gyógyszerárugyár)	A Derwent szabadalmi adatbázisok	3	3
Novák Teréz	Az InfoLine rendszer parancsnyelve. Az INPADOC adatbázis	3	3
	Összesen:	48 óra	42 óra

A tanfolyam tematikájába felvett adatbázisok között kiemelt helyen szerepelt a Chemical Abstracts bibliográfiai és nevezéktani, ún. vegyületsztár adatbázisa, figyelembe véve a részt vevő vegyész képzettségű hallgatók nagy számát és az adatbázisok alapvető fontosságát. A vegyületek szerkezeti képlete alapján való keresésről, tekintettel az MTA KKKI által szervezett és korábban már megemlített tanfolyamokra, nem volt szó.

A legfontosabb műszaki és természettudományos adatbázisok tették ki az adatbázis-ismertetések egy másik jelentős részét. A fizika, elektronika és számítástechnika (és ezek kapcsolt részei) területén alapvető INSPEC, a mérnöki tudományokat felölelő Compendex, a kohászattal foglalkozó Meta-dex, a gépészeti ISMEC, a matematikai szakirodalmat feldolgozó Mathfile bemutatása került itt sorra. Végül két multidiszciplináris adatbázissal ismerkedtek meg a hallgatók, az amerikai kutatási jelentéseket tartalmazó NTIS-szel és a Scisearch-csel (a Science Citation Index számítógépes változata).

A gazdasági, üzleti adatbázisok közül a fő hangsúlyt a valamennyi gazdasági ágazatra kiterjedő Predicasts adatbáziscsalád és hierarchikus tezaursz-rendszere kapta. Az orvosi adatbázisok csoportjából a Medline, a mezőgazdasági és élelmiszeripariakéból pedig a CAB (Commonwealth Agricultural Bureau) Abstracts és a FSTA (Food Science and Technology Abstracts) részesült kiemelt kezelésben. A kőolajiparból részt vevők igényét elégítette ki az APILIT és APIPAT petrokémiai adatbázisokról szóló előadás. A két legfontosabb szabadalmi adatbázis, a Derwent WPI/WPIL (World Patents Index) és az INPADOC (International Patent Documentation) ugyancsak megfelelő súllyal szerepelt a tematikában.

A több szolgáltatóközpontban, több rendszerrel elérhető adatbázisok keresését a tanfolyamokon ismertett valamennyi szolgáltatóközpont esetére alkalmazva mutattuk be.

A tanfolyam összes előadásához sokszorosított jegyzeteket adtunk a hallgatóknak. A 14 jegyzet címe azonos volt az előadásokéval, szerzői többnyire maguk az előadók: E jegyzeteket lerövidítve, felfrissítve és összedolgozva készült el az első magyar online kézikönyv [7], amely a TMI-sorozat 16. és 17. kiadványaként már megjelent. Általános volt a hallgatók véleménye, hogy a jegyzeteket jól tudták használni, főleg azért, mert idejében kézhez kapták őket, s tartalmazták az előadások teljes ábraanyagát.

A tanfolyamokat kísérő bemutatók és a gyakorlatok

A külföldi online tanfolyamok természetes velejárója az előadás közben végzett "éles" keresés, sőt az egyéni gyakorlási lehetőség biztosítása. Sajnos, erre nekünk a közismert hazai helyzetben nem volt módunk. Helyette a keresés szimulációjának különféle megoldásaival próbálkoztunk.*

A szimulációs technikához sok segítséget kaptunk *Bencze Dénestől*, az MTA SZTAKI számítástechnikai munkatársától. Készített nekünk egy olyan készüléket, amely lehetővé tette a terminál és egy közönséges kazettás magnetofon összekapcsolását és a terminálon megjelenő szöveg rögzítését magnókazettán. Ezáltal kb. egy-egy órás demonstrációs "műsorokat" tudtunk rögzíteni az online rendszerek parancsnyelveiről. Egy-egy kazettára a Dialog, a Data-Star, az INIS, az SDC-Orbit és a Pergamon-InfoLine parancsnyelvének legfontosabb parancsait, keresési lehetőségeit vettük fel. A parancsnyelveket ismertető előadások közben a Bencze Dénes által kölcsönzött különleges terminállal és monitorokkal lejátszottuk a felvett műsort, így szimulálva a valós online szituációt. Ennek a módszernek az a nagy előnye az "éles" kereséssel szemben, hogy a magnó kikapcsolásával magyarázat céljából bármikor megszakíthattuk a bemutatót, sőt, a magnószalagot szükség esetén bármikor vissza tudtuk tekerni.

Mégsem válhatott általánossá ez a gyakorlat, mert minden tanfolyami foglalkozásra nem kérhettük kölcsön a SZTAKI berendezéseit, a saját berendezések beszerzése pedig nem ment máról holnapra. Közbülső megoldásként a magnókazettára felvett demonstrációs műsorokat videokazettára másoltuk át, és az előadásokon videomagnóval játszottuk le őket. Ennek a gyengébb minőségben túlmenően nagy hátránya, hogy nem tudtuk tetszés szerint megállítani az online szimulációt, mert "összetört" a kép. Ezt a hátrányt előzetesen úgy próbáltuk eliminálni, hogy átmásolásakor egy-két perces "magyarázó szüneteket" iktattunk be. Ennek ellenére a "hangkazettás felvétel – videokazettára másolás – videomagnós lejátszás" szimulációs rendszert mint kevésbé alkalmasat, el kellett vetnünk.

A harmadik tanfolyamon a következő online szimulációt alkalmaztuk. A Bencze-féle technikával hangmagnetofonon rögzítettük az oktatási céllal összeállított online kereséseket. Ezután egyszerű mikroszámítógépi program segítségével a kazettára rögzített anyagot floppy lemezre másoltuk át, majd

* Erről is hírt adtunk már, lásd TMT, 32. köt. 5. sz. 1985. p. 250. Online. Hírek rovat.

a demonstrációhoz használt mikroszámítógép-terminálra hívtuk le a floppy lemezen tárolt online keresést, a lejátszást tetszés szerint megállítva és újraindítva. A hallgatóság az OMIKK öt monitorján figyelhette az online keresés menetét, amely az éppen folyó előadás anyagát illusztrálta. E módszer hátránya a valóságos szituációhoz képest, hogy nem szimulálja tökéletesen az igazi keresést, minthogy nem látszik rajta a parancs kiadásához és a válasz megérkezéséhez szükséges idő.

Az igazi demonstráció mindazonáltal az, ha a hallgató maga próbálkozhat online kereséssel. A harmadik tanfolyam tanrendjébe ezért iktattuk be az egyéni gyakorlati foglalkozásokat, ami a részvételi díj felemelését vonta maga után. A gyakorlatokat a hallgatók a Data-Star gyakorló adatbázisában és a Dialog rendszer Classroom Instruction programjával olcsón elérhető adatbázisokban, illetve a Dialogban rendelkezésre álló ONTAP oktató adatbázisokban végezhetik el. Mindkét rendszerben fél-fél órányi gyakorlás állt a rendelkezésükre, amelyhez fél-fél óras előkészületi idő járult a gyakorlat vezetőjével. A Data-Starban valamilyen egyszerű gazdasági téma, a Dialogban pedig tetszőleges műszaki téma felvetésével lehetett a parancsnyelvet gyakorolni. A gyakorlat célja ennek ellenére nem egy-egy téma irodalmazása, hanem a terminálkezelés és az alapvető parancsok használatának gyakorlása volt.

A tanfolyamok értékelése

A tanfolyamok fő célja az volt, hogy informatikai és gyakorlati alapokat adjunk a kezdő kereső szakembereknek, illetve online közvetítői tapasztalataink egy részének átadásával hatékonyabbá tegyük a gyakorlott szakemberek munkáját. Igyekeztünk hangsúlyozni a kötöttszavas keresést, a teauruszok használatának fontosságát, az adatmezőre korlátozás finomító hatását, a helyzeti és logikai operátorok ügyes használatát stb., vagyis azokat a finomságokat, amelyekkel az online keresés eredményesebbé és gazdaságosabbá tehető. Mindvégig hangoztattuk, hogy a tanfolyam és a jegyzetek csak alapokat adnak, nem pótolják a szolgáltatóközpontok által kiadott kézikönyveket és segédleteket, még kevésbé a rendszeres online keresés közben szerzett saját tapasztalatokat. Úgy véljük, hogy a tanfolyamok fő céljait a legtöbb esetben megvalósították, s ezt támasztja alá az utólag kapott számos vélemény is.

Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy a 48, illetve a 42 óra túlságosan kevés, ha ennyiféle rendszerrel és adatbázissal ismertetjük meg a hallgatókat, különösen a kezdőket. A hallgatók egy részének túlságosan koncentrált volt a sok leadott anyag,

s egy-egy témakör nem esett mindenki érdeklődési körébe, ami esetenként elfáradásban, bizonyos előadásokról való távolmaradásban nyilvánult meg. Ez teljesen érthető heterogén előképzettségű és érdeklődésű társaság összeállta esetén: az orvosi adatbázisokban való keresés nyilván nem érdekli a műszaki témákban dolgozó közvetítőket, a Pergamon-InfoLine parancsnyelve pedig a Data-Starhoz jelszóval rendelkezőket vagy jelszót igénylőket és így tovább. Hasonló módon, az informatikával és a számítógépes irodalomkutatással első ízben ismerkedő vegyészmérnököknek nagyon nehéz beilleszkednie a Predicasts adatbázisok sajátos teauruszainak világába vagy az SDC-Orbit rendszer bonyolult parancsainak szövevényébe. Bármennyire is megpróbáltuk elválasztani a "kezdő" és "haladó" közvetítőknél szánt előadásokat, a tananyag lényegében ugyanaz volt. Differenciálni jobban — legalábbis kezdetben — mégsem lehet, hiszen az ilyen tanfolyamoknak nálunk még nincs múltja, és online közvetítő vagy jelölt sincs annyi, hogy érdemes és lehetséges legyen az igazi szakosodás.

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a tanfolyamok nem várt sikerük — többen jelentkeztek, mint amennyi hallgatót fogadni tudtunk — és általában kedvező visszhangjuk ellenére sem produkálták sokak számára a külföldi online közvetítői vagy keresői tanfolyamok eredményességét. Ugyanis az egyes szolgáltatóközpontok (Dialog, Data-Star, SDC-Orbit, Pergamon-InfoLine stb.) által tartott tanfolyamok kimondottan a saját — egyetlen — rendszerük, parancsnyelvük ismertetésére szorítkoznak. Más nyugati esetekben viszont az a helyzet, hogy mindössze egyféle adatbáziscsoport (kémiai, gazdasági, műszaki stb.) megismerése szerepel az 1–2 napos rendezvények tematikájában, méghozzá egy-egy rendszeren belül. E tanfolyamok hallgatóinak köre tehát eleve adott és homogén. Az egyetemeken, szakkönyvtárakban, információs központokban tartott online keresői tanfolyamokon is azonos érdeklődési körű és előképzettségű hallgatóság toborzódik (pl. villamosmérnök-hallgatók, orvostanhallgatók, kutatóintézeti munkatársak stb.), amely ráadásul egy, legfeljebb két szolgáltatóközponthoz kíván kapcsolódni. Nálunk ezzel szemben az online felhasználók és közvetítők kis száma eleve sokféle rendszer és adatbázis használatával jár, és ez nagyon megnehezíti szakosított oktatás megszervezését.

A jövő tervei

Feltétlenül folytatni szeretnénk a tanfolyamsorozatot, mert meggyőződésünk, hogy hasznosan szol-

gáljuk általa a hazai tájékoztatás korszerűsödését. Az 1985-ös kísérleti év összevont tanfolyamainak tanulsága nyomán változtatni fogunk a tanterven. Az 1986-ra tervezett tavaszi és őszi tanfolyamokon moduláris oktatási formát vezetünk be. A későbbiekben pedig az idén szerzett tapasztalatokból indulunk ki.

A tanfolyami modulok egy-egy napos vagy fél-napos fakultatív programból állnak, kivéve a bevezető előadást, amely kötelező. A modulok a következők:

- ◆ Bevezetés az online információkeresésbe (kötelező)
- ◆ A Dialog rendszer parancsnyelve és adatbázisai
- ◆ A Data-Star rendszer és adatbázisai
- ◆ A Chemical Abstracts adatbázis és online keresése
- ◆ Műszaki és természettudományos adatbázisok és online keresésük
- ◆ Gazdasági-üzleti-management adatbázisok és online keresésük
- ◆ Mezőgazdasági adatbázisok és online keresésük
- ◆ Szabadalmi adatbázisok és online keresésük

A hét fakultatív modul mindegyikét meghirdetjük, de csak azokat tartjuk meg közülük, amelyekre kellő számú jelentkező lesz. Újdonság, hogy nemcsak a rendszerek parancsnyelvét ismertető előadásokat fogja online szimuláció kíséreti, hanem az adatbázis-előadásokat is. Az egyes modulok részvételi díja más és más lesz. Igény esetén egyéb modulokat is indítunk, pl. más rendszerek parancsnyelvét vagy környezetvédelmi, orvosi, biológiai stb. adatbázisok online keresését ismertető előadásokat. Az is elképzelhető, hogy egy-egy jelentősebb adatbázis keresésének ismertetését külföldi előadókkal oldjuk meg (pl. Derwent, INSPEC).

A hallgatók tanfolyami segédletként megkapják online információkeresési kézikönyvünk [7] egy-egy példányát. Ezenkívül minden modulhoz a szolgáltatóközpontok, illetve az adatbázisok által kiadott eredeti nyelvű segédletek közül is kapnak másolatokat, a lehetőséghez képest. Teljes rendszerkézi-

könyvet vagy tezaurust persze nem adhatunk: azok beszerzéséről a küldő intézményeknek kell gondoskodniuk.

A gyakorlatokat úgy tervezzük, hogy a Dialog és a Data-Star tanfolyamra jelentkezők ismét kapnak egy-egy órányi gyakorlási lehetőséget, mégpedig abból az adatbázisból vagy adatbáziscsoportból, amelyre jelentkeztek (legalább egy adatbázismodult mindenképpen fel kell venni a rendszermodul mellé). A Dialog esetén ez nem lesz nagy gond, mert az említett gyakorló jelszó lehetővé teszi a legtöbb adatbázis viszonylag olcsó használatát. A Data-Star rendszer gyakorlóinak azonban meg kell fizetniük a teljes keresési költséget a tandíjban. A gyakorló kereséshez a találatok offline kinyomtatása nem jár. Reméljük, a drágább tanfolyami díjak ellenére is szép számú hallgatót fogadhatunk az 1986-os és az azt követő évek moduláris, szakosított online közvetítő tanfolyamain.

Irodalom

- [1] VÁLAS György: Online információkeresés a nagyvilágban és az OMIKK-ban. = TMT, 33. köt. 3. sz. 1986. p. 103–114.
- [2] HOWARD, H.: Measures that discriminate among online searchers with different training and experience. = Online Review, 6. köt. 4. sz. 1982. p. 315–327.
- [3] BELLARDO, T.: What do we really know about online searchers? = Online Review, 9. köt. 3. sz. 1985. p. 223–239.
- [4] FAIBISOFF, S. — HURYCH, J.: Is there a future for the end-user in online bibliographic searching? = Special Libraries, 72. köt. 4. sz. 1981. p. 347–355.
- [5] GIRARD, A. — MOUREAU, M.: An examination of the role of the intermediary in the online searching of chemical literature. = Online Review, 5. köt. 3. sz. 1981. p. 217–225.
- [6] JANKE, R. V.: Presearch counseling for client searchers (endusers). = Online Review, 9. köt. 5. sz. 1985. p. 13–26.
- [7] Az online szakirodalmi információkeresés kézikönyve. 1–2. rész. Szerk.: Novák Teréz, Roboz Péter. Bp. OMIKK, 1985. 550 p. (Tudományos-Műszaki Információ Szakkönyvtára 16., 17. sz.)

NOVÁK Teréz — ROBOZ Péter: Online közvetítői tanfolyamok az OMIKK-ban

NOVÁK, T. — ROBOZ, P.: Online intermediary training courses in OMIKK

1985-re a saját jelszóval online kereső intézmények száma Magyarországon elérte a harmincat. Az online közvetítők külföldi tanfolyamokon való korlátozott részvételi lehetősége tette szükségessé, hogy online közvetítői tanfolyamokat indítsunk. A három tanfolyam megszervezésére az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár több

In Hungary, the number of institutions with their own password to online suppliers has reached 30 by 1985. Due to restricted possibilities to participate at training courses for online searchers abroad, the introduction of such courses in Hungary has become a real demand. The organisation of such courses has been undertaken by the experienced

éves gyakorlattal rendelkező közvetítői vállalkoztak. A tanfolyam tematikájában a Magyarországon legnépszerűbb szolgáltatóközpontok parancsnyelvének és több szakterület leggyakrabban keresett adatbázisainak ismertetése szerepelt. A szerzők a tanfolyamok tematikai részleteinek és technikai lebonyolításának ismertetését követően a három 1985. évi tanfolyam tapasztalatait értékelik, s ennek alapján 1986-ban az ún. moduláris oktatási forma bevezetését javasolják.

* * *

НОВАК, Т.—РОБОЗ, П.: Курсы специалистов-посредников службы он-лайн в ОМИКК

В 1985 году в Венгрии количество институтов, проводящих поиски в режиме он-лайн с собственными паролями, достигло тридцати. Ограниченные возможности участия на курсах посредников за рубежом создали необходимость проведения таких курсов в ВНР. Специалисты-посредники Государственного информационного центра и библиотеки по технике взяли обязанность организовать курсы. Тематика курсов заключала ознакомление с паролями наиболее известных в Венгрии центров по обслуживанию в режиме он-лайн, а также с наиболее часто используемыми в разных областях науки базами данных. Авторы статьи, после ознакомления с тематикой и техникой проведения курсовой подготовки, дают оценку трех курсов, организованных в 1985 году, и на основании этого вносят предложение введения так называемой модулярной формы обучения в 1986 году.

* * *

professional intermediaries of National Technical Information Centre and Library OMIKK. The curricula of training courses were centered around the command languages of online services most popular in Hungary and the most important databases in various subject fields. Following the description of the curricula and demonstration aids used during the courses, a survey of participants is presented, and the three courses held in 1985 are evaluated. Finally, future plans for modular online training courses are outlined.

* * *

NOVÁK, T.—ROBOZ, P.: Online Vermittler Unterrichtskurs in OMIKK

Es gibt 30 Institutionen in Ungarn, die sich mit Online Vermittlung beschäftigen und über eigenes Password verfügen. Die beschränkte Möglichkeit der Teilnahme an ausländischen Unterrichtskursen der Online Vermittler machte es nötig solche Kurse in Ungarn zu organisieren. Die Vermittler der OMIKK, die über langjährige Erfahrungen verfügen, haben es unternommen die drei Kurse zu organisieren. In der Thematik der Kurse war die Programmiersprache der populärsten ungarischen Dienstleistungs-Zentren und die Bekanntmachung der meistrecherchierten Datenbasen inbegriffen. Die Autoren machen die technische Durchführung und die thematische Einzelheiten der Kurse bekannt und anschliessend bewerten sie die im Jahre 1985 durchgeführten drei Kurse. Aufgrund der Erfahrungen schlagen sie die Einführung der sogenannten modularen Unterrichts-Form vor.

* * *